

Sygn. akt III CSKP 31/21

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 lutego 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Manowska (przewodniczący)
SSN Marcin Krajewski
SSN Joanna Misztal-Konecka (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa S. Spółki Akcyjnej w P.
przeciwko K. F. i M. S.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 19 lutego 2021 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 15 marca 2018 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyła zaskarżony wyrok, znosi postępowanie przed Sądem
Apelacyjnym w zakresie rozprawy w dniu 15 marca 2018 r. i
przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego
rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

1. S. Spółka Akcyjna w P., do której należy sieć restauracji chronionych znakiem towarowym „C.”, domagała się od pozwanych prowadzących restauracje pod tym znakiem w lokalach w K. przy ul. Ś. 1 i Ś. 3, zasądzenia kwoty 167 367,95 zł z tytułu opłat franchisingowych i czynszowych oraz odsetek.

2. Wyrokiem z 10 kwietnia 2017 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił powództwo oraz zasądził od powódki koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwany.

3. Wyrokiem z 15 marca 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...), na skutek apelacji powódki od wyroku Sądu Okręgowego w K. z 10 kwietnia 2017 r. i zażalenia pozwanych na postanowienie o kosztach zawarte w punkcie II zaskarżonego wyroku: zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że nadał mu treść: „I. zasądza od pozwanych M. S. i K. F. solidarnie na rzecz strony powodowej S. Spółki Akcyjnej w P. kwotę 35 194,81 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 16 września 2014 r. do 31 grudnia 2015 r. i odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty; II. oddala powództwo w pozostałej części; III. zasądza od pozwanych solidarnie na rzecz strony powodowej kwotę 2 584 zł tytułem kosztów procesu; IV. zasądza od strony powodowej na rzecz każdego z pozwanych kwoty po 3 586,68 zł, w tym 670,68 zł podatku od towarów i usług tytułem części wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną pozwany w procesie; V. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w K. na rzecz adwokata Ł. Z. kwotę 1 682,64 zł, w tym 314,64 zł podatku od towarów i usług, tytułem części wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną pozwany w procesie.” (pkt 1), oddalił apelację w pozostałej części (pkt 2) oraz rozstrzygnął o kosztach procesu (pkt 3-4) i kosztach nieopłaconej pomocy prawnej (pkt 5-6).

4. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, które szczegółowo przytoczył. Uznał przy tym, że strony zawarły klasyczną umowę franszyzy powiązaną z umową podnajmu dwóch lokali i ustaliły szczegółowo sposób ustalania należnych opłat z uwzględnieniem wskazanych uprawnień pozwanych do dokonywania kompensaty np. z tytułu poczynionych

nakładów lub zarządu majątkiem. Nie stwierdził jednak, by umowa ta w całości lub w części była nieważna, albo, że żądanie opłat od pozwanych z tytułu korzystania z praw powoda naruszało zasadę swobody umów, czy stanowiło nadużycie prawa. Jednak ze względów dowodowych uwzględnił powództwo tylko do kwoty 35 194,81 zł.

5. Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wywiodła powódka, zaskarżając go w całości. Skarżąca zarzuciła naruszenie art. 379 pkt 5 k.p.c. w zw. z art. 214 § 1 k.p.c. w zw. art. 149 § 2 k.p.c. w zw. z art. 133 § 3 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 6 k.c. Domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) w całości, zniesienia postępowania przez Sądem Apelacyjnym w (...) od 15 marca 2018 r. oraz przekazania sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi.

6. W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwani domagali się oddalenia skargi kasacyjnej i zasądzenia kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Decyzji Sądu Najwyższego pozostawili jednakże ocenę, czy w postępowaniu nie doszło do uchybień procesowych noszących znamiona pobawienia strony powodowej możliwości obrony swych praw.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

7. W pierwszej kolejności ocenie podlega zasadność zarzutu nieważności postępowania. Skarga kasacyjna została wywiedziona od wyroku częściowo dla powoda korzystnego, co mogłoby wskazywać na co najmniej częściową niedopuszczalność skargi kasacyjnej z powodu braku interesu prawnego w zaskarżeniu. W uchwale z 15 maja 2014 r. (III CZP 88/13, OSNC 2014/11/108) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że przesłanką dopuszczalności środka zaskarżenia jest pokrzywdzenie orzeczeniem (*gravamen*); pokrzywdzenia takiego natomiast nie ma, gdy rozstrzygnięcie jest zgodne z żądaniem. Jednocześnie jednak Sąd Najwyższy wywiódł, że zgodność rozstrzygnięcia z żądaniem nie sprzeciwia się zaskarżeniu orzeczenia, jeżeli interes publiczny wymaga merytorycznego rozpoznania tego środka. W kolizji bowiem z interesem publicznym pozostają orzeczenia wydane w postępowaniach dotkniętych nieważnością, a więc z takim naruszeniem przepisów, które podważa stabilność orzeczeń sądowych i narusza

powagę wymiaru sprawiedliwości. Lokując w takiej płaszczyźnie nieważność postępowania, Sąd Najwyższy zaakceptował wcześniejszy pogląd, że zarzuty uzasadniające nieważność postępowania może zgłaszać zarówno strona, której wadliwości wymienione w art. 379 k.p.c. dotyczą bezpośrednio, jak i jej przeciwnik procesowy. Za decydujący uznał też argument, że rygory i sankcje procesowe ustanawiane są nie tylko w celu ochrony konkretnych uprawnień i interesów stron; przestrzeganie rygorów ma wydźwięk ogólny, służy zarówno interesom stron, jak i interesowi wymiaru sprawiedliwości. Wskazał, że właśnie z tego względu sąd drugiej instancji, a także Sąd Najwyższy w granicach zaskarżenia mają obowiązek wzięcia z urzędu pod rozwagę nieważności postępowania (art. 378 § 1 i art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Tę argumentację w pełni należy podzielić (tak też wyrok Sądu Najwyższego z 15 lutego 2018 r., II CSK 294/17).

8. Najdalej idącym zarzutem skargi kasacyjnej był zarzut nieważności postępowania, który powódka wiązała z niepowiadomieniem jej pełnomocnika o terminie rozprawy bezpośrednio poprzedzającej wydanie wyroku przez Sąd Apelacyjny.

Z materiału sprawy wynikało, że na dzień 9 lutego 2018 r. została wyznaczona rozprawa apelacyjna. Na rozprawę tę nie stawiał się pełnomocnik powódki, który w dniu 8 lutego 2018 r. przedłożył zaświadczenie wystawione przez lekarza uprawnionego do usprawiedliwiania nieobecności w sądzie, poświadczające brak możliwości wzięcia udziału w rozprawie. Rozprawa została odroczone do 15 marca 2018 r., jednakże o nowym terminie pełnomocnik powódki nie został powiadomiony. W dniu 15 marca 2018 r. odbyła się rozprawa bezpośrednio poprzedzająca wydanie wyroku przez Sąd Apelacyjny, przy czym w protokole odnotowano, że pełnomocnik powódki nie stawiał się, zaznaczając wadliwie, że został on powiadomiony prawidłowo.

Zgodnie z art. 214 § 1 k.p.c. rozprawa ulega odroczeniu, jeżeli sąd stwierdzi nieprawidłowość w doręczeniu wezwania. Równocześnie, stosownie do art. 149 § 2 k.p.c. o posiedzeniach jawnych zawiadamia się strony i osoby zainteresowane przez wezwanie lub ogłoszenie podczas posiedzenia. Stronie nieobecnej na posiedzeniu jawnym należy zawsze doręczyć wezwanie na następne posiedzenie.

Odnosząc te regulacje do okoliczności sprawy, należy stwierdzić, że sytuacja, do której doszło przed Sądem Apelacyjnym, nie uzasadniała zamknięcia rozprawy i wydania wyroku, a odmienna ocena Sądu Apelacyjnego doprowadziła do naruszenia art. 214 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że przewidziane w art. 379 pkt 5 k.p.c. pozbawienie strony możliwości obrony jej praw polega na tym, że strona na skutek wadliwości działań procesowych sądu lub strony przeciwnej nie brała udziału w całym postępowaniu lub jego znacznej części, jeżeli skutki tych wadliwości nie mogły być usunięte na następnych rozprawach przed wydaniem wyroku w danej instancji. Ocena zaistnienia takiej sytuacji procesowej dokonywana być powinna w kontekście okoliczności konkretnej sprawy. Chodzi jednak tylko o wypadki rzeczywistego pozbawienia możliwości obrony, którego skutkiem było niedziałanie strony w postępowaniu. O pozbawieniu strony możliwości obrony swych praw przesądza kumulatywne wystąpienie trzech okoliczności: naruszenia przez sąd przepisów procesowych będących źródłem uprawnień strony, wpływu tego uchybienia na wyłączenie możliwości działania strony w postępowaniu oraz niemożności obrony swych praw w postępowaniu w następstwie wystąpienia obu uprzednio wymienionych okoliczności. Nie dochodzi do nieważności postępowania, gdy mimo naruszenia przez sąd przepisów postępowania strona podjęła czynności w procesie (tak np. Sąd Najwyższy w wyroku z 15 października 2015 r., II CSK 690/14; z 1 marca 2017 r., IV CSK 350/16).

Postępowanie apelacyjne ma charakter postępowania merytorycznego, w którym rozpoznaniu podlega sprawa, a nie jedynie środek odwoławczy, równocześnie na rozprawie apelacyjnej strony mogą przedstawiać nowe fakty lub dowody oraz prezentować nowe zarzuty. W niniejszej sprawie posiedzenie w dniu 15 marca 2018 r. bezpośrednio poprzedzało wydanie wyroku, a strona pozwana wzięła w nim udział przez pełnomocnika, który przedstawił w jej imieniu argumentację przemawiającą za oddaleniem apelacji powódki. Posiedzenie to stanowiło tym samym istotną część postępowania apelacyjnego, czego nie umniejszał fakt, że powódka miała możliwość przedstawienia argumentacji w apelacji. Należało zatem przyjąć, że odbycie posiedzenia apelacyjnego w nieobecności pełnomocnika powódki, który nie został o jego terminie

powiadomiony, niezależnie od naruszenia art. 214 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., pozbawiło *in casu* powódkę możliwości obrony jej praw w postępowaniu apelacyjnym (art. 379 pkt 5 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.; zob. wyroki Sądu Najwyższego z 10 lipca 1974 r., II CR 331/74, OSNC 1975/5/84; z 15 stycznia 1999 r., II CKN 139/98; z 25 listopada 2015 r., II CSK 617/14; z 8 grudnia 2016 r., II PK 260/15; z 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000/12/220; z 20 lutego 2020 r., I PK 249/18; postanowienie Sądu Najwyższego z 18 lipca 2019 r., III CZ 17/19).

Uznanie za trafny zarzutu naruszenia art. 379 pkt 5 w związku z art. 214 § 1 k.p.c. prowadziło do konieczności uchylecia zaskarżonego wyroku, zniesienia postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, czyniąc zbędną ocenę pozostałych zarzutów kasacyjnych. Stwierdzenie nieważności postępowania jest bowiem niezależne od wpływu tej wady na wynik sprawy, ponieważ wada ta niweczy walor prawny dotychczasowego postępowania. Sprawia to, że Sąd Najwyższy nie może w ogóle przystępować do merytorycznej kontroli kasacyjnej zakwestionowanego orzeczenia, gdyż w takiej sytuacji wyłączona jest potrzeba, a nawet możliwość, wykazywania związku przyczynowego między nieważnością postępowania a wynikiem sprawy. W razie stwierdzenia nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji, Sąd Najwyższy zobowiązany jest więc uchylić zaskarżone orzeczenie, znieść postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością oraz przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał zaskarżony skargą kasacyjną wyrok. Nieważność postępowania musi być bowiem uwzględniana niezależnie od tego, czy i jaki wpływ wywarła ona na konkretny wynik rozstrzygnięcia.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

ke